

Visuomenės sveikata 2002 m. Nr.1(16)

Turinys

D.Jankauskienė

Pirminės sveikatos priežiūros rodiklių kaita Lietuvoje 1999-2000 metais, (3-8).

N.Dailidienė, I.Paukštytė

Vilniaus pradinių mokyklų ketvirtų klasių moksleivių fizinio aktyvumo įvertinimas, (9-14).

K.Kadziauskienė, S.Urbienė, D.Mitkutė

Vitaminų raugintuose pieno produktuose tyrimai, (15-18).

V.Verseckaitė, A.Juozulynas

Neurodiagnoziniai tyrimai sergant parkinsono liga: epidemiologinio tyrimo duomenys, (19-21).

J.Kameneckas, N.Čistovaitė

Miesto visuomenės sveikatos strategijos reikšmė, įgyvendinant sveikatos politiką, (22-26).

B.Gaigalienė, V.Alekna, E.Čeremnych, R.Filipavičiūtė

Vilniaus miesto ilgaamžių žmonių dantų būklė, (27-30).

B.Gaigalienė

Pagyvenusių moterų fizinio pajėgumo kitimas, (31-34).

B.Pajarskienė, R.Jankauskas

Streso įtaka darbingumo indekso mažėjimui Lietuvos įmonėse, (35-40).

R.Jankauskas, N.Mačiulytė

Vilniaus miesto autobusų vairuotojų skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimas, (40-44).

K.Žagminas, J.Kalibatas, A.Guobužaitė

Hepatitas A: aktyvi ir pasyvi imunizacija, (45-49).

L.Kimševaitė

Išsėtinė skleroze sergančių ligonių slauga ir rehabilitacija, (50-55).

Turinys

D.Jankauskienė

Pirminės sveikatos priežiūros rodiklių kaita Lietuvoje 1999-2000 metais, (3-8).

Santrauka

Tyrimo tikslas buvo nustatyti ir palyginti, kaip pasikeitė pirminės sveikatos priežiūros įstaigų veiklos rodikliai vykstant sveikatos apsaugos reformai, taip pat šių rodiklių pagrindu įsitikinti, ar pirminės sveikatos priežiūros reforma nepadarė žalos gyventojų sveikatingumui. Išanalizuota ir palyginta pirminės sveikatos priežiūros įstaigų veiklos ir gyventojų sergamumo, ligotumo, invalidumo ir mirtingumo (ir standartizuoto) statistinių rodiklių dinamika 1990-1999 m. Naudotas tiesinės regresinės analizės metodas. Nustatyta, kad sveikatos priežiūros įstaigų darbo produktyvumo negalima vertinti vienareikšmiškai: šeimos gydytojo vaidmuo visuomenėje didėja. Pirminės ir antrinės ambulatorinės sveikatos priežiūros gyventojų sveikatos rodikliai nuo 1994 m., pradėjus įgyvendinti bendrąją praktiką, palankiai keičiasi: mažėja gyventojų mirtingumas, geriau išaiškinamos ligos, gyventojams du kartus rečiau dėl tos pačios ligos tenka kreiptis į gydytojus, kur kas daugiau tyrimų atliekama ambulatoriškai, mažėja greitosios pagalbos iškvietimų. Tačiau pagausėjo siuntimų specialistams konsultuoti ir į stacionarą, yra poliklinikų darbo organizavimo trūkumų, kyla problemų pildant dokumentaciją. Keistina šios srities finansavimo ir darbo organizavimo tvarka. Bendrosios praktikos gydytojų skaičiaus padidėjimas (pusė poreikio) ateityje jau rodys visuomenei pirminės sveikatos priežiūros reformos teigiamą poveikį.

Raktažodžiai: pirminė sveikatos priežiūra (PSP), gyventojų sergamumas, ligotumas, bendrosios praktikos gydytojas (BPG), sveikatos priežiūros įstaigų veiklos efektyvumas.

N.Dailidienė, I.Paukštytė

Vilniaus pradinių mokyklų ketvirtų klasių moksleivių fizinio aktyvumo įvertinimas, (9-14).

Santrauka

Šiame darbe pateikiami 12 Vilniaus pradinių mokyklų ketvirtų klasių mokinių fizinio aktyvumo duomenys. Tyrimas atliktas anketinės apklausos metodu. 1999 m. buvo apklausti 809 moksleiviai (436 berniukai ir 373 mergaitės).

Šio darbo tikslas – įvertinti Vilniaus pradinių mokyklų ketvirtų klasių mokinių fizinį aktyvumą.

Nustatyta, kad pakankamai fiziškai aktyvių vaikų buvo 82%, iš jų – 86,2% berniukų ir 76,9% mergaičių. Nepakankamai fiziškai aktyvių mokinių (t. y. mankštinosi kartą per savaitę ir rečiau) buvo 15,7%, iš jų – 11,7% berniukų ir 20,6% mergaičių. Statistiškai patikima, kad berniukai laisvalaikiu kasdien intensyviai mankštinosi 1,5 karto dažniau negu mergaitės.

Įvertinę, kuo vaikai užsiima po pamokų, nustatėme, kad jokių būrelių nelankė 36,2% mokinių, iš jų berniukai 1,3 karto dažniau nei mergaitės ($p < 0,05$). Iš 318 mokinių, lankusių 1 būrelį, net 53,8% tiriamųjų nurodė, kad buvo užimti aktyvia fizine veikla, 26,7% – lankė vidutinio fizinio aktyvumo būrelius, o 19,5% – mažo fizinio aktyvumo būrelius. Statistiškai patikima, kad berniukai 1,5 karto dažniau lankė didelio fizinio aktyvumo būrelius nei mergaitės, o mergaitės 2 kartus dažniau negu berniukai lankė vidutinio fizinio aktyvumo būrelius.

Daugelis moksleivių teigiamai vertino kūno kultūros pamokas mokykloje. Kūno kultūros pamokos mokykloje labai patiko 70% mokinių, visiškai nepatiko – 0,6%, o 1,5% mokinių nelankė kūno kultūros pamokų mokykloje.

Raktažodžiai: fizinis aktyvumas, pradinė klasių moksleiviai.

K.Kadziauskienė, S.Urbienė, D.Mitkutė

Vitaminų raugintuose pieno produktuose tyrimai, (15-18).

Santrauka

Darbo tikslas buvo nustatyti kai kurių vitaminų kiekius įvairiuose raugintuose pieno produktuose, praturtintuose biologiškai vertingais priedais (išrūgų baltymų koncentratu).

Nustatyti vitaminų A1, A2, B1, B2, B6, C, E, K, folacino kiekius kontroliniuose ir tiriamuosiuose bandiniuose. Tirti rauginti pieno produktai, užraugti kefyro raugu (tradicinis kefyras ir naujas kefyras „Rytas“), mezofilinių ir termofilinių streptokokų raugu (tradicinis rauginto pieno gėrimas ir naujas „Atletas“) bei mezofilinių pieno rūgšties bakterijų raugu (tradicinis rauginto pieno gėrimas ir naujas „Aušra“).

Taip pat buvo nustatytas askorbo rūgšties (vitamino C) kiekio kitimas rauginant pieną ir raugintame piene su išrūgų baltymų koncentratu (IBK-UF) priedu, turinčiu antioksidacinį poveikį. Priedų kiekis atskiruose bandiniuose buvo skirtingas. Gauti rezultatai parodė, kad naujuose produktuose, pagamintuose su IBK-UF priedu, B grupės vitaminų kiekis buvo didesnis, palyginti su tradiciniais produktais. Taip pat nustatyta, kad rauginimo metu askorbo rūgšties sumažėjimas sudaro nuo 21% iki 30%.

Raktažodžiai: vitaminai, folacinas, rauginti pieno produktai.

V.Verseckaitė, A.Juozulynas

Neurodiagnostiniai tyrimai sergant parkinsono liga: epidemiologinio tyrimo duomenys, (19-21).

Santrauka

Parkinsono liga yra viena iš dažniausių neurodegeneracinių ligų. Pagrindiniams motoriniams simptomams priklauso bradikinezė, rigidiškumas, tremoras, posturalinis nestabilumas. Nei vienas atskiras iš šių klinikinių simptomų nėra pakankamai patikimas, diferencijuojant Parkinsono ligą nuo kitų ligų, sukeliančių parkinsonizmą. Parkinsono ligos diagnozė yra klinikinė, ji nustatoma remiantis klinikiniais ligos kriterijais. Iš turimo sąrašo (459 asmenų) ištyrėme tik 202 pacientus (115 moterų ir 87 vyrus), sergančius Parkinsono liga, kurių amžius – nuo 42 iki 89 metų. Šios studijos tiriamuosius sudarė asmenys,

kuriems Parkinsono liga ar Parkinsono sindromas diagnozuotas 1978 m. sausio 1 d. – 1998 m. sausio 1 d.; iki 1998 m. sausio 1 d. jie buvo gyvi, o jų ambulatorinėse kortelėse nurodyta Parkinsono ligos ar sindromo diagnozė bei paskirtas gydymas priešparkinsoniniais vaistais.

Raktažodžiai: Parkinsono liga, tremoras, rigidiškumas, diagnostika.

J.Kameneckas, N.Čistovaitė

Miesto visuomenės sveikatos strategijos reikšmė, įgyvendinant sveikatos politiką, (22-26).

Santrauka

Straipsnyje analizuojama Kauno miesto visuomenės sveikatos strategijos struktūra, prioritetų nustatymas, atsižvelgiant į PSO rekomendacijas ir Lietuvos dokumentus, reglamentuojančius visuomenės sveikatą. Strategija buvo kuriama bendradarbiaujant kelių sektorių atstovams, derinant visuomenės sveikatos srityje funkcionuojančių institucijų interesus. Prioritetai nustatyti remiantis mokslinių tyrimų rezultatais bei atsižvelgiant į esamas struktūras.

Raktažodžiai: visuomenės sveikata, politika ir strategijos, prioritetai, miestai.

B.Gaigalienė, V.Alekna, E.Čeremnych, R.Filipavičiūtė

Vilniaus miesto ilgaamžių žmonių dantų būklė, (27-30).

Santrauka

Atsitiktinės apklausos būdu namuose apklausti 336 Vilniuje gyvenantys (90 metų ir vyresni) ilgaamžiai (95 vyrai, 241 moteris). Absoliučiai daugumai (85,4%) respondentų buvo reikalingi dantų protezai, nes 73,5% tirtųjų visai neturėjo dantų, 11,9% – turėjo tik keletą, kurių nepakako maistui sukramtyti. Tik 14,6% asmenų turėjo savo dantis ir protezai buvo nereikalingi. 41,5% ilgaamžių, kuriems buvo reikalingi dantų protezai, jų neturėjo, nes daugeliui (58,8%) trūko lėšų jiems įsigyti, o 21,8% – neturėjo galimybių nuvykti pas stomatologą (reikia specialaus transporto arba negalima nunešti laiptais žemyn ir aukštyn). Tik 19,3% tirtųjų protezai buvo nepritaikomi. Apklausos duomenimis, dantys kristi pradėjo vidutiniškai prieš 19 metų, vyrams vėliau (prieš 16,3 metų) nei moterims (prieš 20,8 metų).

Šie duomenys rodo, kad Vilniaus mieste gyvenantiems ilgaamžiams žmonėms stomatologinė pagalba nepakankama dėl įvairių priežasčių – finansinių, organizacinių, pacientams sunku judėti.

Gauti rezultatai palyginti su ankstesniais (1995-1998 metais) Gerontologijos ir reabilitacijos centro vykdytos pagyvenusių (55-85 metų) asmenų apklausos duomenimis.

Raktažodžiai: ilgaamžiai, dantys, gydymas, protezavimo problemos.

B.Gaigalienė

Pagyvenusių moterų fizinio pajėgumo kitimas, (31-34).

Santrauka

Atsitiktinės atrankos būdu apklaustos ir ištirtos 703 (55-95 metų) moterys, kurios pagal amžių suskirstytos į 8 grupes. Tyrimas parodė, kad pagyvenusių moterų fizinio pajėgumo požymiai kinta vertinant pagal įvairius amžiaus tarpsnius. 60-64 metų moterų statistiškai smarkiai sumažėja pečių mobilumas; 70-74 metų - priekinis liemens lankstumas, plaštakų spaudimo jėga, pablogėja blauzdų raumenų ištvermė, pusiausvyra, sugebėjimas pasivaikščioti vakarais 15 min. ir lipti laiptais bei pailgėja reakcijos laikas; 90-95 metų – sumažėja kūno masės indeksas. 75-79 metų moterų fizinio pajėgumo požymiai kinta neigiamai (suyksta) tiek, jog pradeda riboti savitarną bei kasdienę veiklą. Siekiant, kad kuo ilgiau moterys būtų savarankiškos, būtina organizuoti kryptingą fizinę veiklą, palaiškant gero lygio fizinio pajėgumo rodiklius, kurie ypač svarbūs savitarnai ir kasdienei veiklai.

Raktažodžiai: pagyvenusios ir senos moterys, fizinio pajėgumo požymiai, subjektyvus sveikatos vertinimas.

B.Pajarskienė, R.Jankauskas

Streso įtaka darbingumo indekso mažėjimui Lietuvos įmonėse, (35-40).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami 1999-2000 m. atlikto tyrimo, kurio tikslas buvo įvertinti streso įtaką darbingumo indekso mažėjimui Lietuvos įmonėse, duomenys. Darbingumo indeksas, stresas ir pasitenkinimas darbu įvertintas pagal Suomijos darbo medicinos instituto metodikas. Sumažėjusiu darbingumo indeksu buvo laikomas darbingumo indeksas <37 balai. Stresas buvo apibrėžiamas kaip situacija, kai jaučiama įtampa, nuovargis, nervingumas, nerimas ar sunku užmigti naktį dėl nuolatinio nerimo. Analizė atlikta statistine programa Epi Info 2000. Sąryšiui tarp sumažėjusio darbingumo indekso ir streso intensyvumo nustatyti naudotas c2tendencija testas. Kitų veiksnių kontrolei taikyta sluoksninė (angl. stratified) analizė. Tyrimo rezultatai parodė, kad patiriančių nestiprų ar stiprų stresą asmenų sumažėjusio darbingumo reliatyvi rizika 6,04 karto didesnė (95% PI 4,17-8,74), palyginti su šiek tiek patiriančiais ar visai nepatiriančiais streso dirbančiais. Nustatytas statistiškai patikimas tiesinis patiriamo streso stiprumo ir sumažėjusio darbingumo indekso dažnumo ryšys. Taip pat nustatėme, kad tirtų įmonių dirbantieji dažniausiai stresą patiria dėl galimybės netekti darbo, asmeninių ar buitinių pobūdžio problemų bei mažo darbo užmokesčio.

Raktažodžiai: darbingumo indeksas, stresas, stresoriai.

R.Jankauskas, N.Mačiulytė

Vilniaus miesto autobusų vairuotojų skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimas, (40-44).

Santrauka

Darbo tikslas – ištirti Vilniaus miesto autobusų vairuotojų skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimą ir kenksmingus darbo aplinkos veiksnius. Straipsnyje pateikti 1999-2000 m. atlikto tyrimo duomenys apie 249 autobusų vairuotojų skeleto ir raumenų

sistemos būklę, kuri įvertinta individualios anketinės apklausos būdu, panaudojant „Nordic“ klausimyną, ir darbo sąlygas, kurios įvertintos, nustačius kenksmingus darbo aplinkos cheminius (angliavandeniliai, formaldehidai, benzenas ir kt.) bei fizikinius veiksnius (triukšmo, visą žmogaus kūną bei rankas veikiančios vibracijos lygius darbo aplinkoje ir kt.). Kenksmingi veiksniai tirti 25 skirtingų modelių, maršrutų ir eksploatavimo trukmės autobusų kabinose. Duomenų analizė atlikta statistine programa Epi Info 6.00, apskaičiuojant kaklo, pečių, nugaros, juosmens, rankų bei kojų skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimo dydžius ir 95% pasikliautinus intervalus. Skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimo ir profesinės ekspozicijos dinamikos pokyčių ryšiui nustatyti apskaičiuotas regresijos koeficientas. Atlikus tyrimą nustatyta, kad 57,4% vairuotojų vargina skeleto ir raumenų sistemos sutrikimai, pasireiškiantys įtampa, skausmu ar nemalonių pojūčių.

Raktažodžiai: autobusų vairuotojai, darbo aplinka, skeleto ir raumenų sistemos simptomų paplitimas.

K.Žagminas, J.Kalibatas, A.Guobužaitė

Hepatitis A: aktyvi ir pasyvi imunizacija, (45-49).

Santrauka

Pasaulyje kasmet užregistruojama 1,4 mln. hepatito A atvejų. Hepatito A viruso infekcija yra išplitusi visame pasaulyje priklausomai nuo sanitarinių sąlygų. Dėl hepatito A sergamumo patiriama didelių ekonominių nuostolių. Ilgą laiką imunoglobulinas buvo viena iš hepatito A viruso infekcijos profilaktikos priemonių. Atliekant tyrimus nustatyta, kad jo efektyvumas yra trumpalaikis – nuo 3 iki 6 mėnesių. Be to, imunoglobulinas neefektyvus kontroliuojant protrūkius didelėse bendruomenėse, nes jis apsaugo nuo susirgimo, bet neperspėja viruso cirkuliacijos. Sukurtos vakcinos nuo hepatito A yra gerai toleruojamos ir labai imunogeniškos. Tikimasi, kad vakcina pakeis imunoglobuliną hepatito A viruso infekcijos profilaktikoje.

Raktažodžiai: hepatitis A, hepatito A virusas, paplitimas, imlumas, imunoglobulinas, inaktyvuotos vakcinos, imunizacija, skiepijimas.

L.Kimševaitė

Išsėtinė skleroze sergančių ligonių slauga ir rehabilitacija, (50-55).

Santrauka

Straipsnyje aptartas naujas išsėtinės sklerozės problemos aspektas – sergančių šia liga žmonių slauga ir rehabilitacija. Iškelti specifiniai šios ligos slaugos ir rehabilitacijos klausimai. Detaliai aprašyti konkretūs ligonio slaugos veiksmai sutrikus pagrindinėms organizmo funkcijoms. Nurodytos prevencinės priemonės, stabdančios ligos ir jos komplikacijų progresavimą. Pateikiama praktinių patarimų ligoniui, jo artimiesiems ir slaugytojui.

Raktažodžiai: išsėtinė sklerozė, ligonis, slauga, rehabilitacija.